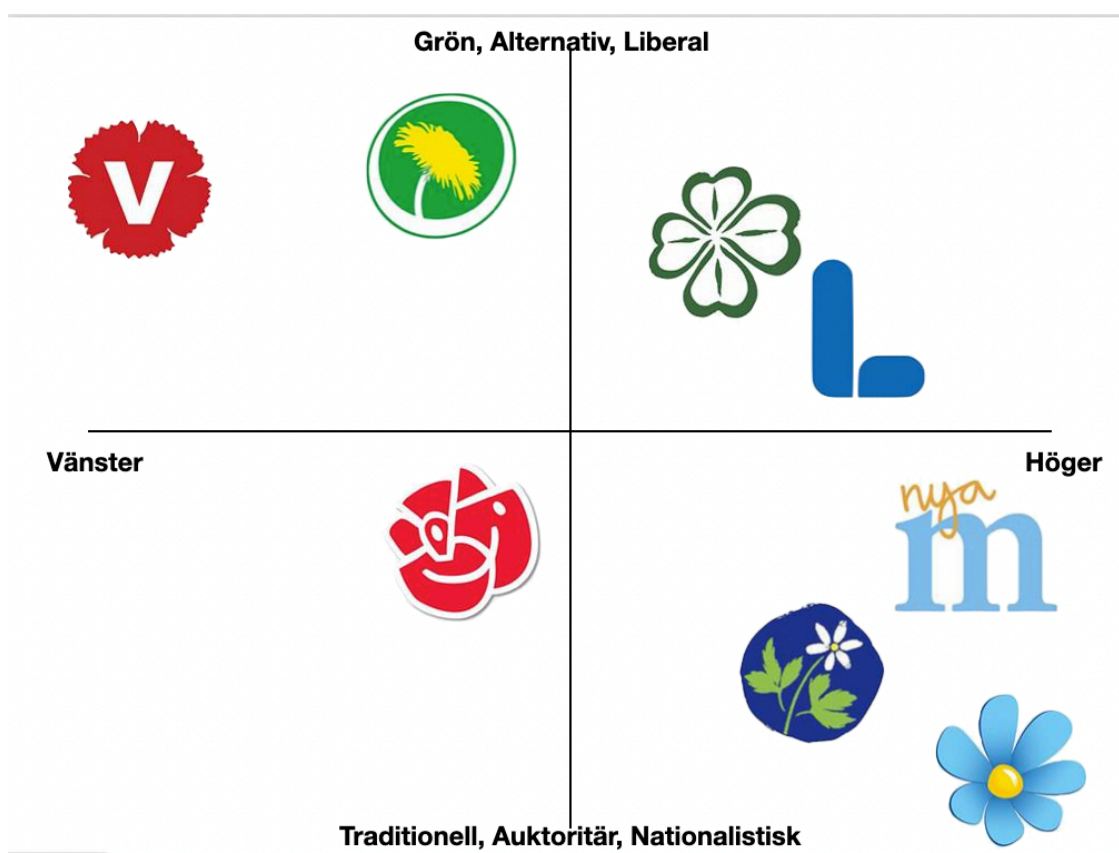

Mätningar, värderingar och politik

Per Flensburg

Professor i informationssystem, Strömstad akademi

Gudmund Bergqvist och Carl Olivestam har skrivit två artiklar där man diskuterar olika skalor för att karakterisera politik¹. Det finns en allmän mening om att sin traditionella höger-vänster skalan inte är adekvat längre. Istället har massmedia mer och mer gått över till GAL-TAN skalan. Generellt handlar den politiska klassificeringen om att beskriva olika former av värderingar. Man gör det i form av korsdiagram, som bygger på den klassiska Inglehart-Welzel skalan. GAL står för Grön, Alternativ och Libertär/Libertariansk medan TAN står för Traditionell, Auktoritär och Nationalistisk. På GAL-sidan har vi Miljöpartiet och på TAN-sidan har vi SD som ytterpunkter. Den brukar kombineras med den traditionella höger-vänster värderingen till ett korsdiagram. I fig 1 har jag placerat in de politiska partierna i detta korsdiagram, såsom jag uppfattar dem idag.

Figur 1. De politiska partiernas inplacering enligt författarens uppfattning (4 aug 2022)

¹ <http://stromstadakademi.se/FSS/FSS-14.pdf> och <http://stromstadakademi.se/FSS/FSS-28.pdf>

Vi ser att den politiska axeln snarare är diagonal än höger-vänster. Vi har ett GAL-V block bestående av Vänstern och Miljöpartiet, ett mittenblock bestående av Socialdemokrater, Centern och Liberalerna och ett TAN-H block bestående av Moderater, Krisdemokrater och Sverigedemokrater. Liberalernas placering är jag dock något osäker på. Nyamko Sabuni placerade partiet längre till höger än vad jag upplever att Johan Persson gör. Men partiet verkar vara splittrat, så ikonerna borde vara bredare. Vi ser dock den traditionella höger-vänsteruppdelningen men korsdiagrammet har tillfört en ny dimension, som egentligen inte ändrar på någonting. Möjligtvis kan det förklara varför Centern accepterar Socialdemokraterna som regeringsparti.

GAL-TAN skalan har fått mycket kritik. Man hävdar att det finns en mängd aspekter som den inte tar upp. Bergqvist & Olivestam påpekar t.ex. att GAL-TAN skalan inte tar upp

”digitalisering, automatisering, AI, teknisk utveckling inom biomedicin; därtill globalisering och uppkomsten av en ny hegemoni, Kina med världsdominerande ambitioner”

De menar att dagens mätskalor alla har brister. De kan inte fånga upp samhällets komplexitet och mångfald. För detta menar Bergqvist & Olivestam att det behövs olika skalor. Jag håller med om att vill man göra en fullständig beskrivning av ett partis program behövs mer än en endimensionell skala. Men de mätskalor vi hittills diskuterat handlar om att **karakterisera** ett parti, inte att **mäta** deras politiska program. I artikeln nämner författarna en del exempel t.ex. pandemin, beredskap och försvar. Jag menar dock att dessa ligger på en annan dimension, det är sakpolitik snarare än politisk ideologi. En GAL-V politiker kan mycket väl förespråka ett starkt försvar vilket även en TAN-H politiker vanligtvis gör. Men deras försvar ser förmodligen mycket annorlunda ut, TAN-H försvaret är ett traditionellt försvar med tanks, flyg, artilleri etc medan GAL-V försvaret är cyberförsvar, gerilla och intelligent sabotage ungefär som Ukrainarna försvarar sig mot ryska invasionen idag.

Man kan dock kritisera GAL-TAN skalan för att den egentligen är 6-dimensionell istället för tvådimensionell. I takt med att klimatkrisen blir allt mer akut finns det fler och fler gröna som förespråkar ett auktoritativt styre. När Miljöpartiet bildades betonades nationalismen mycket mer än vad som görs idag. Dock är det så att politiker föredrar att tala om konkreta åtgärder för att lösa olika problem i samhället. Partierna vill enligt sin ideologi åstadkomma vissa förändringar i samhället och då hittar man ett lämpliga problem till dessa lösningar och driver frågorna. Det handlar om att man blandar hop mål och medel ofta på ett mycket medvetet vis.

Mål - Medel

Ett partis ideologi beskrivs i partiprogrammet och realiseras genom det inflytande partiet får i den dagliga politiska verksamheten i kommuner, regioner och riksdag. Inflytandet manifesteras genom att förslag från partiet får genomslagskraft och rent faktiskt genomförs mer eller mindre fullständigt. Det kallas sakpolitik och bygger på tanken att den valda åtgärden är den bästa för samhället. Men det förutsätter förstås att man vet

vad som är bäst för samhället och det beskrivs i partiets ideologi. Notera "beskrivs"! Det är nämligen inte alltid partiet kan leva upp till denna ideologi utan måste kompromissa. En av de tydligaste kompromisserna var när Miljöpartiet 2015 gick med på att i praktiken stänga Sverige för hjälpsökande. Isabella Lövin grät när hon blev tvungen att tillkänna detta. Miljöpartiet förlorade många röster på det. Å andra sidan fanns det knappast något alternativ som situationen var då.

Ett tydligt exempel på skillnader i GAL och TAN är kriminalpolitiken. Det problem som ligger till grund är att många skjuts. TAN-politikerna säger att hårdare straff och fler poliser är vad som behövs. GAL-politikerna är mer inne på förebyggande åtgärder i form av utbildning och tidiga insatser för de ungdomar som riskerar att hamna i brottslighet. Arbete är där en väsentlig faktor. TAN-politiker förespråkar assimilering av invandrare, dvs att de ska bli svenskar, medan GAL-politiker vill ha mångfald. Men ingen gör en tydlig mål-medelanalys. Ett försök till en sådan har jag gjort². Den visar att huvudorsaken är den segregation som uppstår då stora invandrarfamiljer tillhörande samma klan samlas i ett visst bostadsområde och där omedvetet skapar en "värderingsbubbla" baserad på deras kultur och deras upplevelser. Detta leder till konflikter med svenska värderingar, utanförskap och kriminalitet. Reglerna för nyanlända och deras möjlighet att få jobb är krångliga, fyrkantiga och många gånger direkt kontraproduktiva. Det leder till denna segregation som i sin tur leder till gängbrottslighet. Man måste dock notera att bortsett från gängskjutningar har brottsligheten i allmänhet minskat de senaste 10 åren. Men ett parti vars ideologi pekar mot en auktoritär polisstat tar naturligtvis den ökade gängbrottsligheten till intäkt för att anställa fler poliser, ge dem större befogenheter och skärpa straffen. Att det sedan är svårt att utbilda tillräckligt många duktiga poliser, att rättsväsendet inte hinner med och att beviskraven är höga tar man ingen hänsyn till. Att utbilda fler poliser under dessa förutsättningar är direkt kontraproduktivt, men partierna driver inte analysen tillräckligt långt. Man fastnar i medlen och glömmer målen. Dessutom är det inte blåklädda poliser man behöver utan erfarna och duktiga brottsutredare. Detta har polisen själv påpekat.

Att välja parti

I massmedia finns ett antal valkompasser som ska hjälpa osäkra väljare att välja det parti som bäst passar deras uppfattning. Dessa vägledningarna baseras på partiernas valmanifest och delar av deras program. Det ställs konkreta frågor som berör centrala punkter i de olika partiernas program. Dessa antas reflektera de värderingar som de olika partierna ansluter sig till. Resultatet blir en procentuell fördelning av de partier du stöder. I regel är detta inte ett alldeles entydigt mått. De som har konstruerat kompasserna har valt ut vissa konkreta frågor, men det finns ingen konsistent koppling till någon mätskala.

I en uppföljande artikel har Bergqvist & Olivestam föreslagit alternativa mätskalor. Man utgår från en krysskala där GAL-TAN dimensionen ersätts med andra variabler. En sådan skala består av kunskap, internationalism och demokrati på ena sidan och auktoritarism,

² <http://www.tvartankt.se/Texter/Brottslighet.pdf>

kunskapsförakt och nationalism på ena sidan. Här kan man förstås rikta samma kritik som mot GAL-TAN: Att axeln innebär att man lägger samman olika faktorer, som inte behöver vara korrelerade. Författarna spinner vidare på denna tankegång och föreslår flera grafer i rad. Man inför faktorer såsom teknoprogessivitet, sekularitet, ekonomi och tid. Mätningarna blir mer komplexa, men säger också mer. En naturlig fortsättning är att då att välja olika områden och jämföra partiernas politik inom dessa områden, ungefär som man gjort i valkompasserna. Problemet är att partierna betonar olika områden och föreslår olika lösningar på problemen inom resp område.

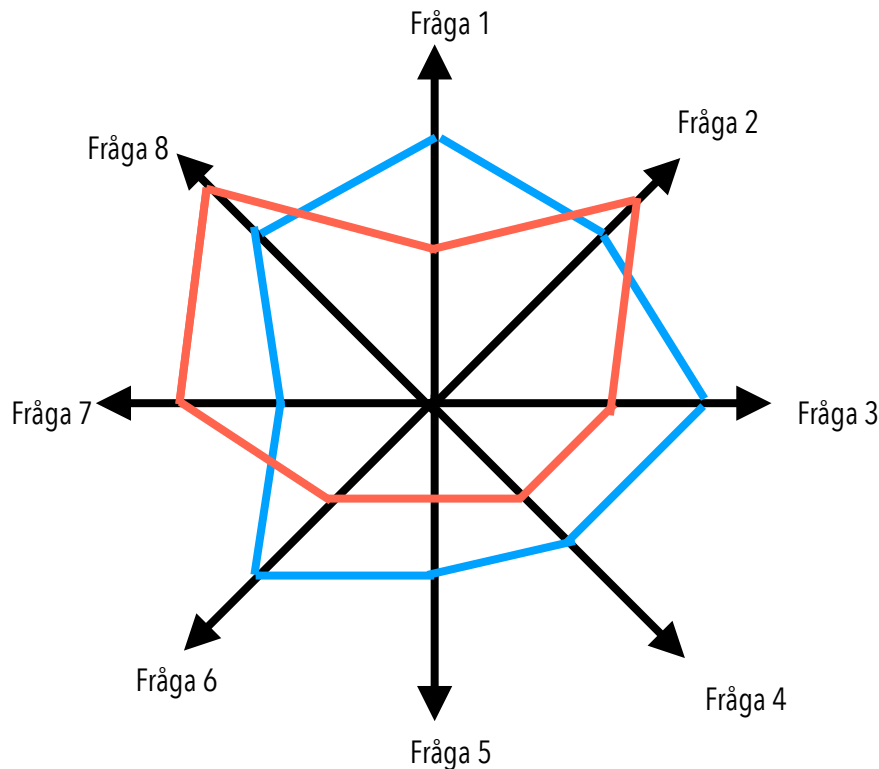
Ett annat sätt är att utgå från departementsindelningen, som definierar ett antal områden inom vilka de olika partierna för sin politik. Dock brukar man inte prata om politik i exakt samma termer som för departementen. Det ska betonas att tabellen nedan gäller för nationell nivå. Man kan göra motsvarande för regionala myndigheter.

Departement	Politikområde	Frågor
Justitiedepartementet	Kriminalpolitik	Antal poliser, straff, invandring
Utrikesdepartementet	Utrikespolitik	Alliansfrihet, Kriget i Ukraina, bistånd
Försvarsdepartementet	Försvarspolitik	Nato, Värnplikt
Socialdepartementet	Sjukhuspolitik, välfärden	Dimension (Läkare, sjuksköterskor), socialpolitik
Finansdepartementet	Skattepolitik	Skatter
Utbildningsdepartementet	Utbildningspolitik	Skola, forskning
Miljödepartementet	Miljöpolitik	Utsläpp, energihushållning, kärnkraft etc
Näringsdepartementet		Företagsfrågor
Kulturdepartementet	Kulturpolitik	Konst, teater, musik
Arbetsmarknadsdepartementet	Arbetsmarknadspolitik	Arbetslöshet
Infrastrukturdepartementet	Infrastrukturpolitik	Järnvägar, vägar, flyg, elförsörjning

Vi har nu identifierat ett antal faktorer att mäta, men vi har ingen mätskala. En enkel sådan är att se på budgetens storlek. Problemet är att alla departementen inte är lika stora. Det kan delvis hanteras genom jämförelser, både över tid och mellan partier. Men ett större problem är att de olika partierna vill göra olika saker. Det går inte att jämföra mp:s krav på mer vindkraft med SD:s krav på minskad invandring. Man kan för varje fråga

kvantifiera den i form av "mer av..." eller "mindre av...". Men detta säger inte allt. Allt kan inte kvantifieras, allt kan inte mätas.

Om vi ser på det kvantifierbara faktorerna så kan man i ett polärt diagram markera de olika partiernas positioner. I figuren nedan representerar varje pil en fråga där mätvärdet ökar ju längre från origo man kommer. Jag har i digrammet nedan ritat ut pilar som rep-

resenterar 8 frågor och för två partier markerat deras ståndpunkter. Man kan då på ett överskådligt sätt jämföra olika partier med varandra, se var de överlappar och se var de skiljer sig. Det ska betonas att figuren är bara en principskiss och har inget med verkligheten att göra.

Precisionen i mätningen är en annan fråga. I diagrammet ovan är skalan kontinuerlig, dvs precisionen kan teoretiskt vara oändligt stor. I praktiken är det dock inte så. I de valkompasser jag sett har man en 10-gradig skala, men i vissa frågor, t.ex. medlemskap i Nato, är det endast två möjligheter: Ja eller nej.

De flesta tidningar, SR och SVT har valkompasser, men frågorna är olika. Det handlar om ytterst konkreta frågor. Nedan finns exempel från SVT:

1. Vinstutdelning för friskolor ska förbjudas
2. Kärnkraften ska byggas ut
3. Polisen ska kunna upprätta visitationszoner i brottsutsatta områden
4. RUT-avdraget ska avskaffas
5. Sverige ska minska det internationella biståndet
6. Kungahuset ska tilldelas mindre pengar
7. Skatten på bensin och diesel ska sänkas

8. Skatten på fastigheter ska höjas
9. Kulturen ska till större del finansieras av privata aktörer
10. Det ska bli svårare för kommuner att stoppa vindkraftsbyggen
11. Det ska vara förbjudet att tigga i Sverige
12. Föräldrar ska själva få bestämma hur de fördelar föräldraledigheten
13. Privata nätläkare ska inte längre finansieras av skattemedel
14. Permanenta uppehållstillstånd ska vara huvudregel i migrationspolitiken
15. Sverige ska vara medlem i NATO
16. Den tillfälliga höjningen i A-kassan ska permanentas
17. Strandskyddet i landsbygdskommuner ska avskaffas
18. Upprustningen av svenska försvaret ska finansieras med höjd skatt
19. Public service - TV och radio - ska ha ett smalare uppdrag
20. Nyförsäljning av bensin- och dieslbilar ska förbjudas från och med år 2025
21. Betyg ska vara obligatoriskt från årskurs 4
22. Mer skatteinkomster ska omfördelas från rika till fattiga kommuner
23. Marknadshyror ska införas på nya hyresrätter
24. Sverige ska avveckla planerna på höghastighetståg
25. Staten ska ta över ansvaret för sjukvården
26. Karensdagen ska avskaffas
27. Det ska bli enklare för arbetsgivare att säga upp anställda
28. Det ska vara enklare att få tillstånd att öppna gruvor i Sverige
29. Hur öppet ska Sverige vara för att ta emot asylsökande?
30. Hur mycket ska polisen få använda hemlig avlyssning och övervakning utan brottsmisstanke?
31. Hur mycket ska höginkomsttagare betala i skatt?
32. Hur mycket av skogen i Sverige ska skyddas?

Bakom dessa frågor ligger en föreställning (ontologi) om vilka frågor som är viktiga i årets val. Men dessa frågor bestäms av partierna, inte av väljarna. Naturligtvis vill varje parti lansera frågor som de tror attraherar flest väljare. "Eget rum på långvården" var en sådan fråga som dåvarande folkpartiet vann en massa röster på. Att acceptera en radikalt minskad invandring var en fråga som miljöpartiet förlorade många röster på.

Metoden att presentera konkreta förslag bygger på vad som är aktuellt just nu, frågor som diskuteras i massmedia. Men dessa frågor har by definition bäring på de närmaste fyra åren. Världen av idag har stora problem, speciellt inom klimatområdet. Detta kräver ett långsiktigt konsekvent handlande och till det ger inte valkompassen någon ledning. Valkompassen svarar på frågan "Vad är bäst för mig de kommande fyra åren?" Men den fråga som borde ställas är: "Vad är bäst för världen och speciellt för Sverige i det långa loppet?" Det är inte alls säkert att det som är bäst för världen också är bäst för mig.